

INSTÖN

FÖRORD

En liten historik om Instön i Lycke socken, Göteborgs och Bohus län.

Då det inte finns så mycket material om själva Instön har jag forskat i Landsarkivet, Landskansliet å Länsstyrelsen, Lantmäterikontoret, Historiska Muséets arkiv, skrivelser av Torsby Hembygdsförening och f. museidirektör Allan T. Nilsson. Samtidigt har jag bifogat litet kuriosa om sättet att resa från Göteborg till Marstrand innan ångbåten började med trafik till Marstrand.

Jag har också medtagit en berättelse om Lars Molin "Lasse-Maja".

Göteborg 1991 - 04 - 03

Maj Löfgren

Instön, instøa, instø 1/1 sk. av ålder. — Enstheen c. 1528 NRJ 4, 183, Yndstien 1544, Inndstö 1568, Jnstöö 1573, Yrdtstö 1581, Jnndstøe 1586, Instøe 1650-t., Instöen 1659-1758, Inest- 1811, Instön 1825 1881, Jr Indstöen 1594 JN 194, Indstödt 1621 No. riksreg. 5, 189, Instø(e)n o. d. 1622 Därs. 5, 282-1827 S 36 fol 46, GS, -ö 1806 Hermelin, Kortet, Instön EK. '*Den innersta ön*'; fvnord. superl. innstr 'innerst'. Namnet är givet med tanke på läget i förh. till Koön och Klåverön. Samma namn NG 16,390. NRJ 4 visar här ss. ofta en dålig form.

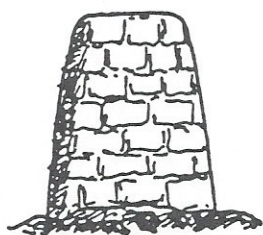
Prep. är på. IN insta bō, pl., best. -bō(a).

Hemmansdelar: Heden (prep. på). EK. — *Sjöängen* (prep. i). EK.

Lägenhet: Gunnarstorp.

Instö, M-5/B-C (57°53' — 57°54,5'/11°37,8'—11°40,2'). 3 km². Ö 1,6 nm ONO Marstrand, 1,1 nm S Älgöavel. Sommarställe med färjeförbindelse till fastlandet vid Instöbratt i O över Instöräna och broförbindelse med Koön i V över Mittsundet. Denna broöppning är 6 m bred och 1,85 möh. Ön har rel. djupa stränder i V vid N Mittsundet, i N mot Älgöfjorden och i O mot Instöräna, med undantag för de stora vikarna, som äro grunda. Bebyggelse utefter Mittsundet i V och vid Källviken i O. Här har SXX gästboj. Kvarn på Långudden i NO, 2 m högt, vitt K1 vid färjeläget Instöbratt på O sidan. Lävikar i V, N och NO.

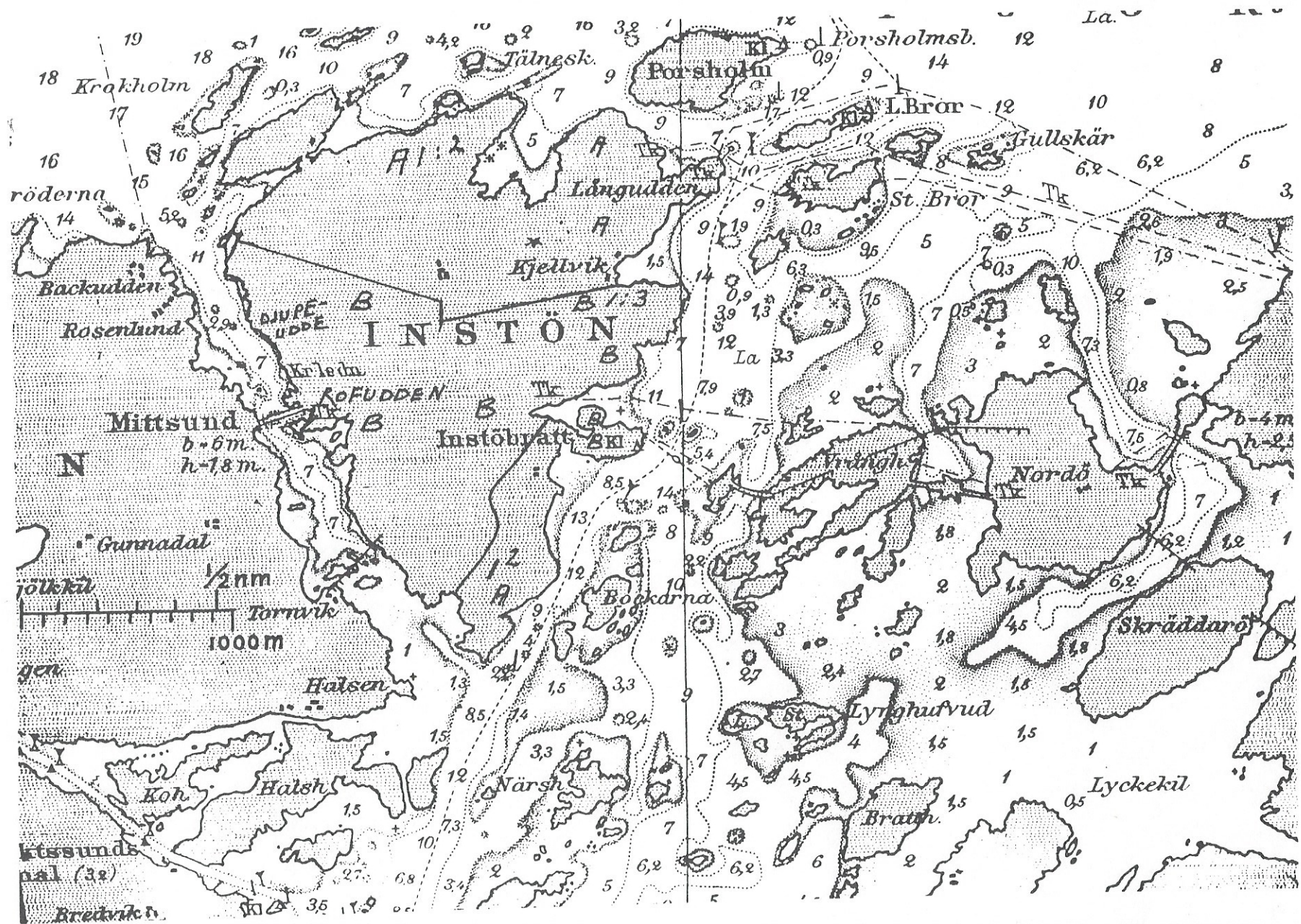
Halvö i N är Söholmen. Från denna ligger: 80 m i SSV Åleviksskäret, 60 m i V Vadräckeskären, 10 m i NO Andholmen, 150 m i NO Andholmeskären och 400 m i O Brändeholmen. Från Långudden ligger 375 m i NO Soabåden med slpt, 150 m i OtN Lille Brors västra utgrund med ukpr. 230 m i StO Henrietagrundet med ukpr och 350 m i SO Tjällholmen. Från Instöbratts K1 ligger 200 m i VNV Fastholmen i Fastholmsviken, 150 m i NO Gulskär med utgrund, Gulskärsgrundet, med slpr, 700 m i O Yttre och 1660 m i O Inre Rockan. S-udde är Barlindenäset och från detta ligger: 350 m i O Berlindeholmen, 650 m i NV Bockholmarna och 600 m i NVtN Otterholmen. Från Mittsundsbron ligger: 350 m i SO udden Stora Käringö och 230 m i N Djupudden. NH.

Instö Kl.

Instöbratt el. Brattholmen, M-5/C ($57^{\circ}53,6'/11^{\circ}39,8'$). Halvö på O Instö 2,4 nm O Marstrand. Djup udde med vitt, 2 m högt Kl i O. Färjeläge till fastlandet via Rökan, Vrångholmen och Nordö, som med landsväg äro förenade med fastlandet vid Tjuvkil. Sammanhängande i N är Fasholmen i Fasholmsviken. Fornminnen. Karta Instö.

Instöränna, M-5/B-C ($57^{\circ}52,3' - 57^{\circ}54,6'/11^{\circ}38,5' - 11^{\circ}40,8'$). Inre farleden från Sälöfjorden i SSV till Älgöfjorden i NNO utefter Koön och Instön. Från Kommissens Kl går den i NNO riktning till Porsholmens eller Lille Brors Kl. Grunduppfylld, men tillfyller utprickad, dock ej fyrbelyst. Karta Instö.

Förklaringar till förkortningarna.

sk.	= skatte.
NRJ	= (Norske) Rekenskaper och Jordeböcker fra det 16:de Aarhundrede.
Jr	= Jorderegister.
JN 194	= Biskop Jens Nilssons Visitatsböger 1574-1597 (nedskrivna av biskopens <i>famulus</i> Oluf Börgesson, Kristiania 1885). (Famulus = slav med rättslig ställning kallad servus.)
No. riksreg. 5, 189	= Norske Rigs-Registreter 1861 f.f.
S 36 fol. 46	= Karta el. lantmäterihandling rör. Gbg:s och Bohus län i General-lantmäteriet i Stockholm.
GS	= Generalstabskarta.
fvnord	= Fornvästnordiska, dvs fornisländska jämte forn norska.
NG 16, 390	= Norske Gaardnavne.
IN	= Inbyggarnamn.

För ungefär 12 000 år sedan började den stora inlandsisen att smälta från vårt område. För omkring 9 000 år sedan hade landhöjningen nått en nivå av 15 m ovanför nuvarande strandlinje. Skogar av björk och fur samt djur som ren, björn, älg och bäver kom. Då kom människan, som var beroende av jakt och fiske.

Hermansby var då en splittrad skärgård där bl a Instön var en liten kobbe i havet.

En särpräglad kultur under den yngre stenåldern (ca 3 500 år sedan) var båtyxkulturen, som fått sitt namn efter de fint formade bergartsyxor som påträffats i gravarna. En pilspets av den typ som brukar hänföras till båtyxkulturen är funnen på Instön.

Ett annat märkligt fynd är en bärnstensyxan funnen på Instön. Den finns nu på Statens Historiska museum i Stockholm. Dess form, liknande de enkla skafthålsyxorna, ger den en trolig datering till yngre stenåldern.

Storleken på bärnstensyxan från Instön tyder på att den varit ett kultföremål. Sannolikt kommer den ursprungligen från Sydkandinavien. Foto Nils Lagergren, Statens Historiska museum.

Viken (efter år 1308 Bohus län) var norskt från ca 800-talet till år 1658 (Roskildefreden) med undantag av 1523-32.

Hur tidigt det fanns bofast befolkning på Instön vet man inte, men då sillfisket nådde en höjdpunkt på 1570-1580-talen, har det säkert funnits bofasta människor på Instön och öarna omkring. I slutet av 1600-talet berättas det att ön låg öde, sedan husen blivit brända av danskarna.

Från 1750-talet var det flera sillperioder och då byggdes vid Mittsund (t ex vid Djupe udde på Instön) både sillsalterier och trankokeri. Till dessa användes en stor del av den skog som fanns på öarna. Även brännvinsbrännerier byggdes.

Bl a hade år 1761 Borgmästare Anders Wiggman och Tullförvaltare L. Kemp i Marstrand ett sillsalteri vid Metsund.

År 1781 fanns ett trankokeri på Instön. Det ägdes åren 1787-88 av Hammarberg och Björnberg i Göteborg.

Bland de människor som bodde på Instön var många yrken representerade, såsom fiskare, tunnbindare, strandsittare, sockenskräddare, sockenskomakare, några militärer och en smed.

Enligt taxeringslängderna fanns tydligen inga större jordbruk förrän på 1800-talet.

Två hus var uttagna till s k båtsmanshåll (motsvarande arméns soldattorp). Det ena var där Mabel Bengtsson nu bor och det andra på Heden vid Metsund.

En skonert på 800 dt vars namn var "Kungsborg" var registrerad på Instön.

År 1823 flyttade Nils Bengtsson f. 1796, och Per Andersson f. 1783 från Solberga till Instön. Den fastighet som de köpte var byggd omkring 1720 och ägdes då av Adolph von Siettman (1768-1844). Han var 1787 förare vid Göteborgs Garnisonsregemente, blev löjtnant vid A2 1801 och slutade som major.

"Inlands Södra Häradsrätt. Inneliggande handlingar.

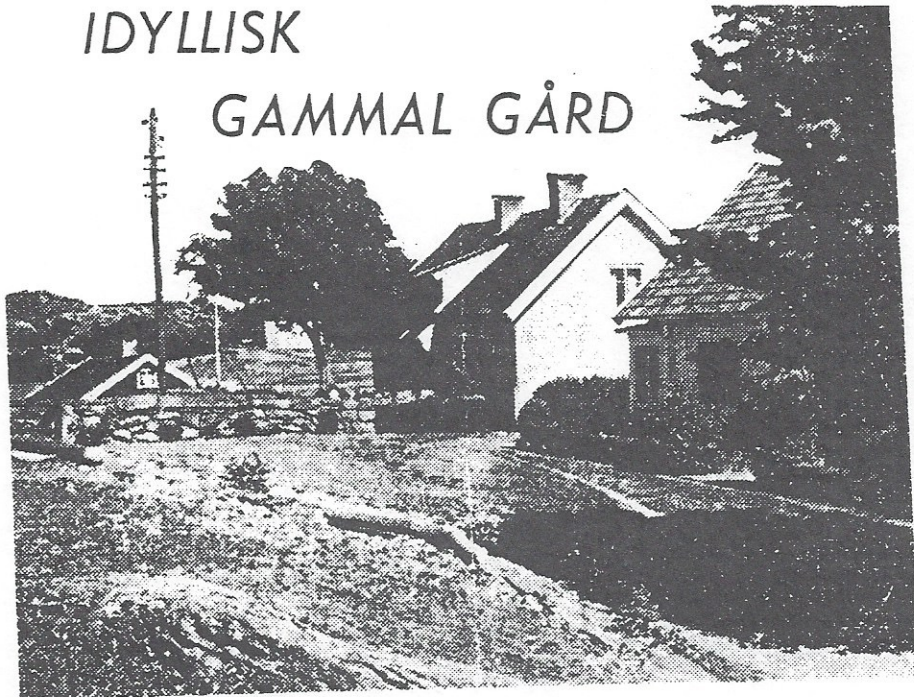
Under nu slutade Allmänne Hösteting med Inlands Södra Härad, härstädes, har Härad Rätten meddelt första uppbudet å följande fasta egendom, nämligen

1. Hela Krono Skatte Båtsmanshållshemmandet Instön med tillhörigheter som Nils Bengtsson och dess hustru Anna Heljesdotter i Nedre Toreby samt Per Andersson och dess hustru Anna Pålsdotter i Roröd, köpt af Herr Majoren Adolph von Siettman och dess fru Johanna Berghmann för 9 444 Rdr och 21 sh.

Tingsstället Kongelf 17 december 1823."

Ursprungligen var det 1 hus, men delades senare av Mabel B:s far.

IDYLLISK GAMMAL GÅRD

Vid laga skifte år 1827 delade Nils Bengtsson och Per Andersson Instön mellan sig. Se bifogade handling.

På kartan är B = Bengtssons del, A = Anderssons del.

År 1855 delade Per Andersson sin del A mellan sina barn. Själv hade han flyttat tillbaka till Solberga år 1838.

Omkring 1850 undervisades 7 skolbarn på Instön av ambulerande lärare under 1 månad.

1872 fanns det skola på Instön från 1 februari till 1 juni.

1900 fanns en mindre flyttande folkskola på Instön och Klöverön. Därefter har barnen undervisats i Marstrand på dispens eftersom de tillhörde Lycke socken fram till år 1962.

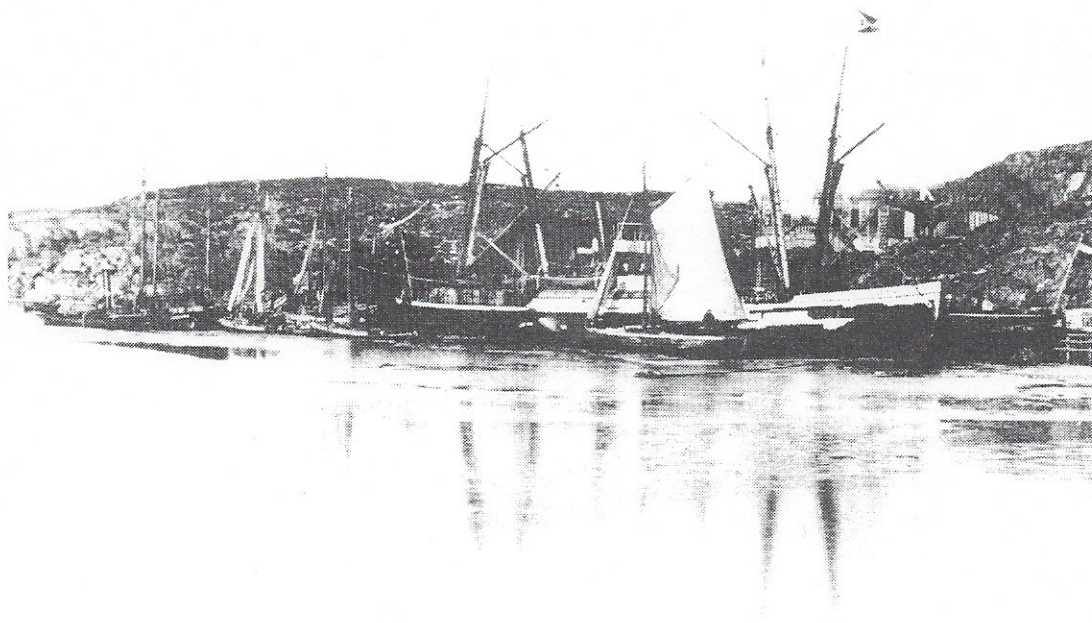
År 1892 hade Carl Jörgen Schlanbusch, född i Norge men bosatt i Göteborg, sillsalteri på Instön. År 1899 t ex hade han en uppskattad inkomst av Kr 20 377 utgörande beräknad vinst för 19 369 lådor skeppad färsk sill, däraf 16 994 lådor under januari till mars och 2 375 lådor under november, december 1898.

Tyska hansestäderna hade stort inflytande i Bohuslän. På Instön fanns fram till år 1911 ett salteri ägt av Die Hansealtische Fischindustrieactiengesellschaft i Lybeck samt ett hus taxerat till 6 000 kronor.

Mabels farfar och far hade sillsalteri på Instön vid Djupe udde, men det brann år 1926.

År 1910 försökte Frank Bengtsson, Mabels far, att locka fiskare från Åstol att bosätta sig på Instön. Följande kort visar båtar och byggnader vid Djupe udde på Instön. När den stora kontorsbyggnaden revs, togs material till Koön och ingår nu i ett bostadshus där.

Ca 1890

Nils Bengtsson blev nämndeman och roteman för 6:e roten i Lycke socken, som Instön, Älgön m fl öar tillhörde.

Nils Bengtsson hade flera barn, däribland tre söner, Carl Julius, Edward Teodor och Bernt August, som blev stamfäder för var sin gren av släkten.

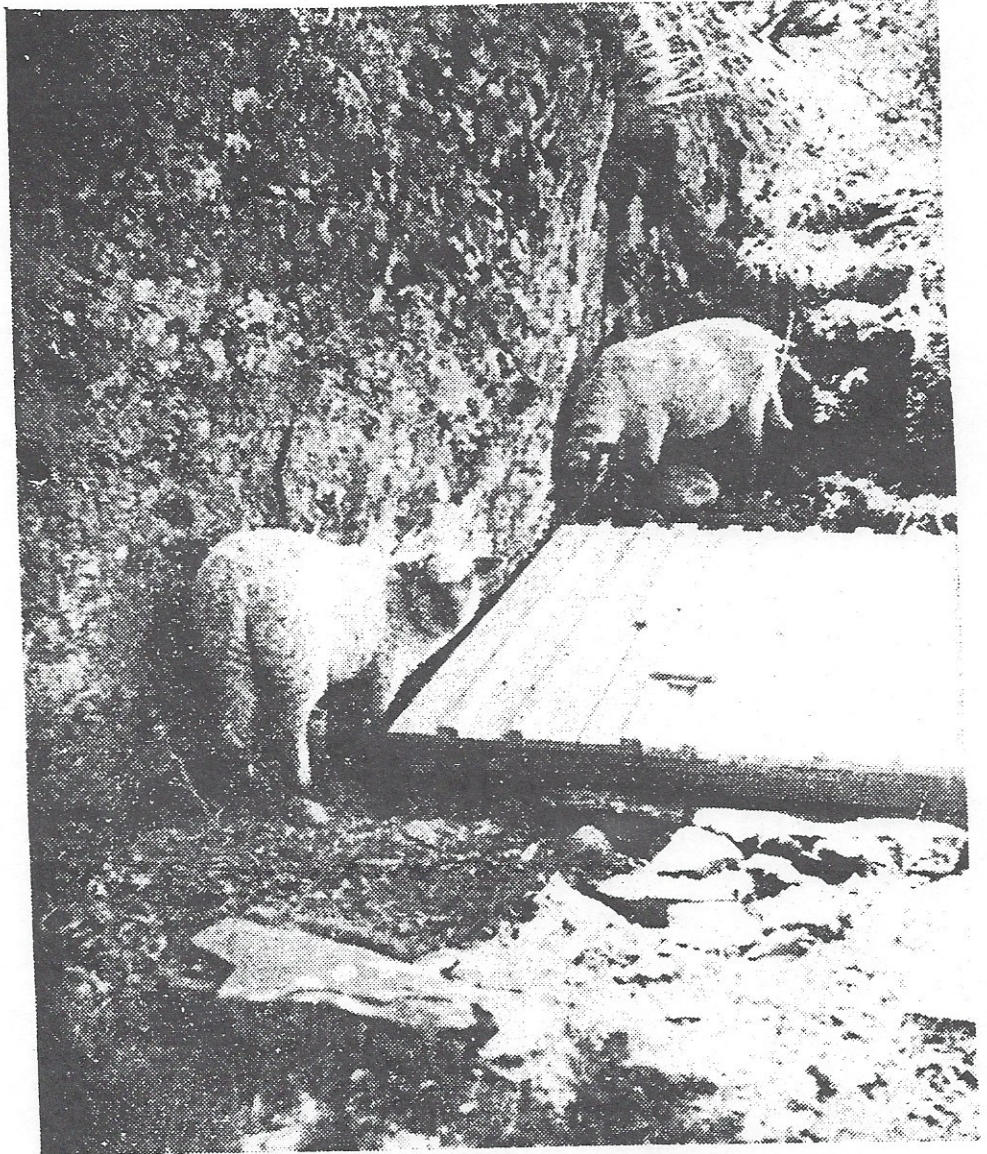
När man går från landsvägen där den vackra skylten med namnet Instölid står, och går genom dalen kommer man först till den gamla gården som Nils Bengtsson och Per Andersson köpte och där nu Mabel Bengtsson och Emma Bengtsson bor i varsin del. Det tredje huset som byggdes omkring 1860 ligger på höjden vid skogskanten. Där bodde Carl Julius och Anna Bengtsson, senare Knut Wilhelm och Sofia Bengtsson, föräldrarna till Agnes, Bertil och Verner Bengtsson. Bernt August B. var farfar till Mabel B. och hennes far hette Frank.

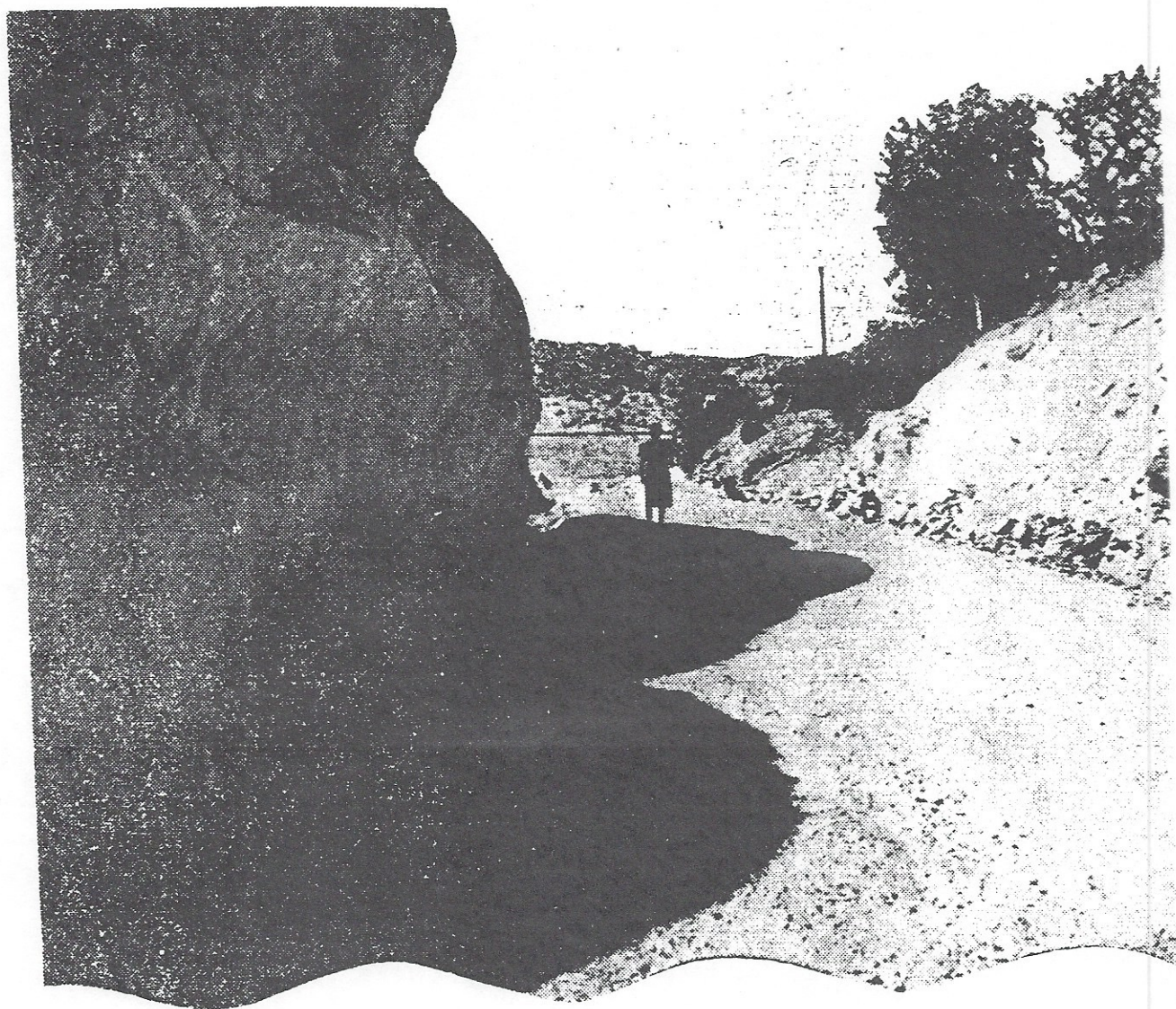
Mark började säljas och bl a sålde Carl Wilhelm Bengtsson till Franzéns Handelsträdgård och Otterlyckans sommarstugeområde.

År 1912 köpte Johan Bergqvist markområdet ner mot nuvarande färjeläget av August Bengtsson m fl. Bergqvist's sterbhus sålde 1926 marken och huset till Herman Olofsson, som hade en del kor och höns där.

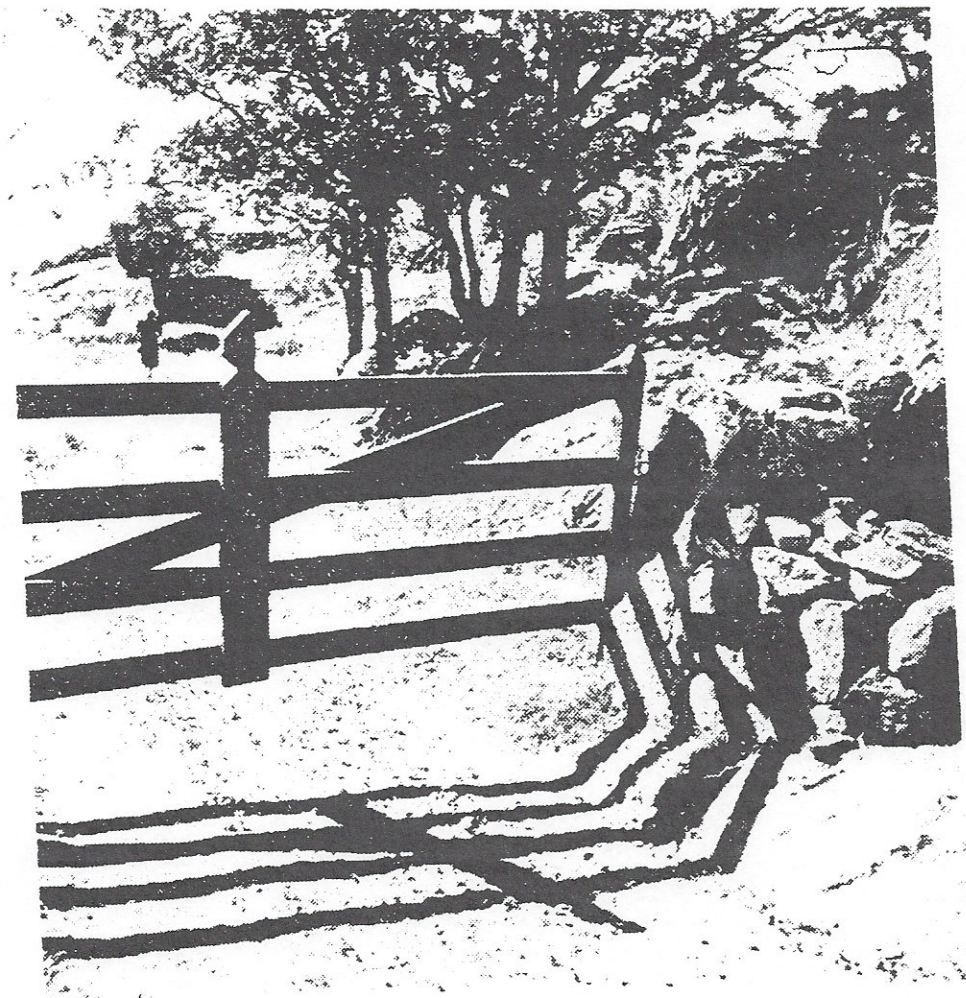
Vid Olofssons död såldes fastigheten till en son till Verner Bengtsson.

— FÅREN VID KÄLLAN —

Vägen går ned mot Mittsund och Koön.

Grindar är det gott om på Instöns gamla vägar

Färjeläget på Instöns östside väntar på trafikens upptagande. 1940.

Skrivelser till Landskansliet, Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län beträffande väg från Tjuvkil till Marstrand samt färjeförbindelse Vrångholmen - Instön.

- 1/2 1930 Företaget avser anordnande av vägförbindelse från Marstrand till Tjuvkil över Koön, Instön, Vrångholmen och Nordön beträffande delen inom Inlands Södra Härad's vägdistrikt.
Plan upprättades av AB Areus, Stockholm.
Kostnad 1 237 000 kronor.
- 26/1 1931 Inkom skrivelse till Länsstyrelsen angående anläggning av väg från Marstrand till Tjuvkil samt omläggning av vägen Tjuvkil - Ytterby.
- 1934 T. V. Hansson, Marstrand, m fl, såsom ledamöter i arbetsutskottet förfrågan angående landsväg till Marstrand med skrivelse, angående att Marstrands stad förbundit sig att bestrida 5 % av kostnaden för ifrågavarande vägfråga.
Remiss till landsfiskalen i Inlands S. distrikt.
- 14/1 1935 Anordnande av färjeförbindelse mellan Instön och Vrångholmen.
Kostnad 92 000 kronor.
- 29/11 1935 Uppdrog Kungl. Maj:t åt A.K. att såsom statligt reservarbete med 5 % bidrag av Marstrands stad utföra anläggning av väg från Marstrand till Tjuvkil, med undantag av däri ingående färjeförbindelse.
- 2/12 1935 Förordnades civilingenjör A. Thorén att verkställa renstakning.
12/2 1936 Landsvägskommittéen i Marstrand med avskrift av skrivelse till civilingenjör Thorén angående vägförbindelse Tjuvkil-Marstrand.
- 16/2 1936 Inlands Södra Vägstyrelse.
Anhållan om utverkande av 95 % statsbidrag för anläggande av vägförbindelse Marstrand - Tjuvkil inom vägdistriktet.
Inlands Södra Vägstyrelse och Landsvägskommitté i Marstrand anhållan om förordnande för förrättningsman att verkställa renstakning av vägförbindelse från Marstrand till Tjuvkil.
- 25/2 1936 Inkom framställning till Kungl. Maj:t från Marstrands Landsvägskommitté om bidrag till 95 % till företaget.
- 9/6 1936 Civilingenjör Allan Thorén med renstakningsförslag för anläggning av väg mellan Tjuvkil - Marstrand (Arvidsvik) i Inlands S. Härad's vägdistrikt i Marstrands stad.
- 4/2 1937 Geotekniska undersökningar gjordes av docent Carl C:son Caldenius.

- 16/7 1937 Uppdrog Kungl. Maj:t med upphävande av beslutet den 29/11 1935 åt Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen att för en kostnad av högst 1 237 000 kronor såsom statligt beredskapsarbete med 5 % bidrag av Marstrands stad utföra vägföretaget med undantag av däri ingående färjeförbindelse.
- 20/7 1937 Inkom Socialdepartementets skrivelse angående utförande av väganläggning som statligt beredskapsarbete.
- 20/9 1937 Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen med anmodan lämna uppgift å kommuner som böra få sända arbetslösa till företaget.
- 30/12 1937 Inkom Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen med anhållan om uppgift från vilka kommuner ytterligare arbetskraft skall tagas till företaget.
- 15/7 1938 Kungl. Maj:t medgivit att merkostnad å 59 000 kronor får helt täckas av statsmedel.
- 8/9 1938 Erhålls tillstånd att börja arbetet.
- 7/12 1938 Inkom Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen med avskrift av skrivelse till Svenska AB Christiani & Nielsen Stockholm, angående godkännande av bolaget som entreprenör.
- 15/12 1938 Godkändes Marstrands Mek. Verkstad av Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen såsom entreprenör för färjan.
Entreprenadkostnad ca 80 340 kronor.
Statsbidrag 5/9 1940 64 000 kronor.
Statsbidrag 10/3 1941 9 600 kronor.
- 28/11 1940 Inkom vägingenjören med avsyningsprotokoll beträffande företaget.
Verklig kostnad för färjeförbindelsen 89 093:56 kronor.

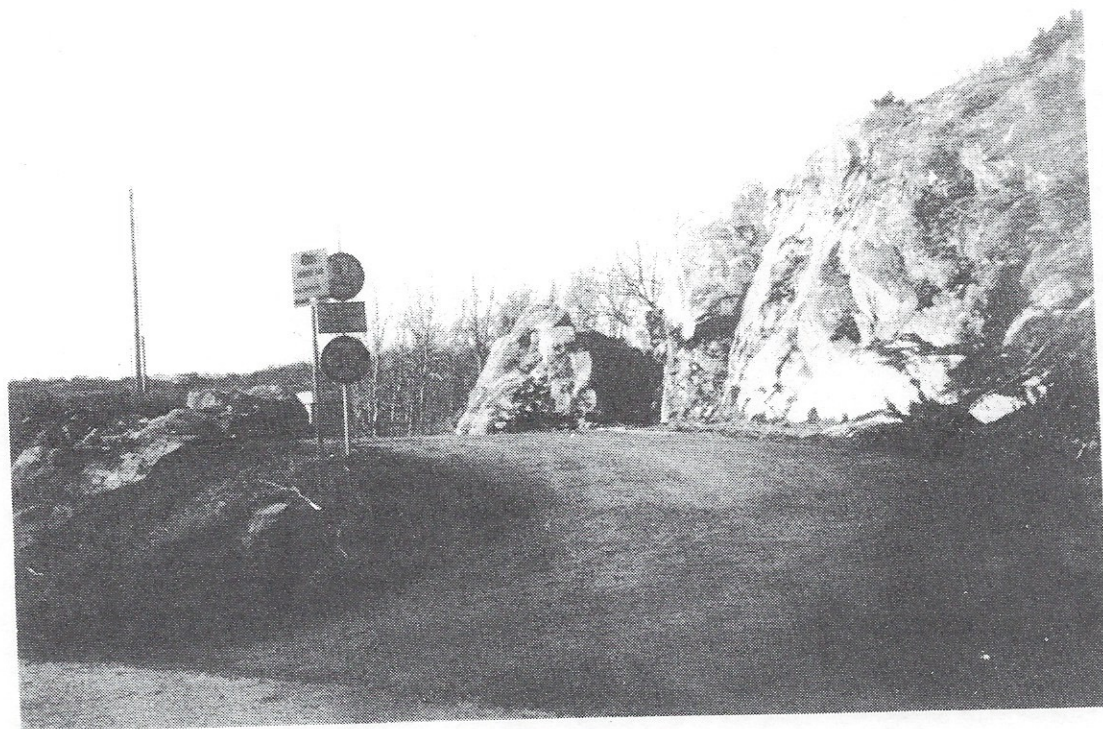
Instön är till omfattningen lika stor som Styrso eller Brännö. Att det tog så lång tid innan det byggdes sommarstugor på Instön berodde på de dåliga landkommunikationerna. I november 1940 invigdes den nya vägen från Tjuvkil och färjorna över Instö ränna började gå.

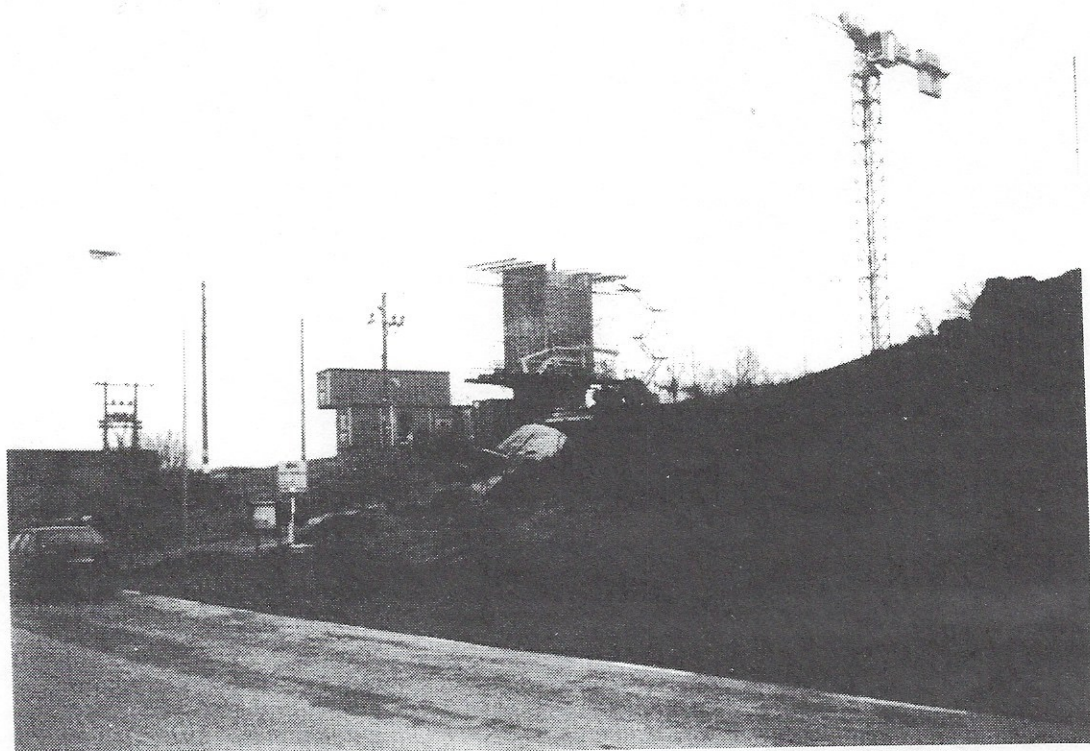
Men i början av 1900-talet fanns det stora planer för Instöns framtid. Det var meningen att den skulle inköpas som rekreationsort av den stora sammanslutningen Polytecnic i London. Engelska turister har ju sedan gammalt uppmärksammat skärgården kring Marstrand och i samband med Instö-planerna räknade man med att hela ökomplexet kring Marstrand skulle kunna utvecklas till en stor europeisk badort. Underhandlingarna började 1903 och bönderna på ön förklarade sig villiga att sälja sin jord, emedan isoleringen gjorde det svårt att driva jordbruket fullt räntabelt. Meningen var att dra en järnväg till Lycke och därifrån en färja till Instön. Tvärs över Instön och Koön skulle en spårväg anläggas fram till Marstrand. Golfbanor, tennisplaner, lustbåtshamnar och alla andra tillbehör till ett modernt sommarparadis ingick också i planerna. Längs spårvägen tvärs över öarna skulle löpa en bred aveny kantad av eleganta villor i engelsk stil.

Det var ett storartat framtidsperspektiv som rullades upp för de häpna instöbönderna, men efterhand torkade planerna in och Instön återgick till sin forna avskildhet.

I stället fick ju vi på 1960-talet ett vackert fritidsområde.

Vad utvecklingen blir med den nya bron över Instö ränna får framtiden utvisa.

Brofästet på Instön 1989 - 12 - 29

*1990 02 17
Snart ett minne.*

INLANDS SÖDRE HÄRADS RÄTT

318

Ett så lydande köpebrev inlämnades till Rätten.

I kraft av rätte ägare uplåta och försälja Herr Jean C. Meijer med min kära hustrus ja och framtida till mig tillkommande kära, till Lieutnanten Wälborne Herr P. Hierta hela kronoskattehemmanet Instöen, beläget i Inlands Södre Härad och Lycke socken med alla hemmanet tillhöriga och så des åbyggnad tillika med kreatur och gårdsredskap lika som innestående fordringar av Strandsittare samt all vår öfriga för all gårdshållning ägande lösa egendom, vilken lösa egendom får utnyttjas av mig och min hustru i min lifstid, lika som disposition af våra vanliga bebodda rum i manbyggningen och flera bekvämligheter för vår lilla hushållning är oss oinskränkt förbehållit mot af överenskommen köpeskilling af åttatusen RD Smt och som denna köpesumma RD 8 000 Banco på det sätt betalt blifvit och köparen fullt summan förda gravationer hvarför hemmanet häftar till Gunnar Kamp & Jungqvist, Herr Andren, Herr P. Hammarberg samt Strandbergs tillika summa få afhända mig min hustrus och övriga arfvingar angående rätt till berörda hemmanet Instöen wid det man omförmälta öfverlåtande denna till welbemälte köpare Herr Lieutnanten Hierta, des hustru och arfvingar at såsom vars lageligen förwärfade egendom bruka och besitta samt uthan intrång af min och min hustrus förbehållen rätt disponeras och lagfara låta, under förbindelse om ömsesidig laglig rätt, ägandes, köparen genast rättighet att gå i författning med nödig befunna i mån till förbättring och tilltredet med full dispositionsrätt instundande laga fardag nästa månad.

Tillsammans är denna köpeafhandling af mig och min kära hustru egenhändigt undertecknat och med sigill bekräftat.

Instöen d. 27 December 1805

Jean Meijer

Karin Meijer

INLANDS SÖDRE HÄRADS RÄTT

Den 14 mars 1806.

§ 248

Handlanden J.C. Meijer enligt till lagfart inkommit salubref af den 27 sistlidne December redan försålt hemmanet Instön till Herr Lieutnanten P. Hierta, finner Häradsrätten nödigt infordra bemälte Herr Lieutnantens utlåtande, hvarvid han på den 17 i denna månad bör inkomma efter häraf erhållen del.

Eftermiddagen

Nu inställa sig Herr Lieutnanten P. Hierta jämt Handelsmannen P. Hammarberg genom sin son handlanden Jean Hammarberg och förklarade den förre sig icke hafva något att påminna vid den av Hammarberg gjorda ansökning vid inteckning uti Herr Lieutnantens ägande hemmanet Instön, med det willkor att Herr Lieutnanten efter det löfte sökandens ombud nu gjorde lämnas något rådevis till betalning på sätt framdeles emellan Herr Lieutnanten och sökanden kan aftaldt blifva, Häradsrätten pröfvar alltså enl. Cap. 7 1 § Kungl. för. Handlanden P. Hammarberg till laga säkerhet.

INLANDS SÖDRE HÄRADS RÄTT

28 maj 1806

§ 40

Hela kronoskattehemmanet Instöen som Handelsmannen C. Meijer och des hustru Karin Meijer till des måg Lieutnanten Herr Pehr Hierta för 8 000 RD Banco försålt. Uppbörd 2 g. Dock skall det åligga Herr Lieutnanten Hierta att innan 3:dje uppbörden meddela till Häradsrätten enligt des sista Ting Gjorda föreläggande ofelbart inlämna själv åtkomsthandlingar på bemälte hemman.

3 september 1806

§ 35

Sedan Capitainen Wälborne Herr P. Hierta enligt Häradsrättens föreläggande, med denna Rätts, den 1 December 1796 utfärdande fasta bref, visat, att Handelsmannen Jean Chr. Meijer av Capitainen Gustaf Angerstein den 2 Maj 1794 för 7 500 RD. Smt tillhandlat sig hela kronoskattehemmanet Instöen, wardt detsamma mot köpeskillingen 8 000 RD. Smt. Banco för Herr Capitainen. Uppb..... 3:dje.

INLANDS SÖDRE HÄRADS RÄTT

28 Maj 1811

§ 24

Sedan anhållan om Lagfarths bewiljande av kronoskattehemmandet Instöen uppvisades för Häradsrätten, ett protocoll hållit å Götheborgs Lands Canselli den 30 sistlidne April hvaraf inhämtas att sedan Ägaren af berörda hemman Capitainen Wälborne Herr Pehr Hierta vid utmätningstvång blifvit erlagd utbetala dels till Handlandena i Borås Komp. & Jungqvist 5 000 RD. med därå lagl. ränta samt dels till Handlanden i Götheborg I. Andrén 3 400 RD. Wid saknad contant tillgång hos Gäldenären, berörda jord till försäljning å Canselliet uthan Capitainens eget begifvande blifvit anmäld hwilken äfven den ofvannämnda dag, genom utslag på att offentlig auction försiggått, hwarande Herr I.A. Andrén stannande för minsta budet i utslag som sammanräknat med hans i öfvrigt gjorda anbud utgjorde 9 334 RD. 16 Sh. Banco.

I anledning heraf är som, genom behörigt quitto å Lands Canslii protokoll styrktes, att bemälte Handlande till fullo godtgjort denna köpeskilling, alltså blev kronoskattehemmanet Instöen för hans räkning upbudet 1 g.

Dock bör förre ägarens åtkomsthandlingar företes innan Domstolen 2:a upbudet härå bevilja kan.

29 juni 1912.

§ 53

Kronoskattehemmanet Instöen som Herr I.A. Andrén tillhandlat sig på Cansellii auction den 30 April sistlidna år för 3 400 RD Smt af Capitainen Pehr Hierta upbjöds 2 ggn. Dock bör Häradsrättens förrare föreläggande fullgöras innan någon lagfart sökes.

Protokoll hållit vid Enskiftes-delningen på Instön, 1 mtl Skatte uti Lycke Socken och Inlands Södra Härad af Bohus län.

År 1827 den 3:dje Maj

Uppå Per Anderssons ansökan hos Konungens Befallningshafvande den 15:de sistl. februari förordnat undertecknad Lantmätare att emellan Delägarne härstädes verkställa laga Enskiftesdelning, till hvilkens företagande denna dag blifvit utsatt och wederbörande lagligen kallade.

Närvarande:

Per Andersson, ägare af 1/2 mtl.

och Nils Bengtsson, ägare af 1/2 mtl.

Såsom Godemän antoge delägarne Nämndemannen Lars Wenander och Bernt Olsson i Kullperöd.

Öfver Egendomen fanns icke någon karta, hvarför dels Geometriska affattande genast företogs af undertecknads medhjälpare.

Den 11:te October 1827

Med Lantmätaren sammanträdde i dag Delägarne och Godemännen, för att uppgöra grunderna för Delningen, af hvilka Ägograderingen först företogs och den 12:te slutades på sätt det deröfver upprättade Taxerings-instrument visar, hvilket till orubbeligt bestånd af Förrättningsmännen och Delägarne underskrefs.

Den 20:de October 1827

På marken utvisade Lantmätaren provisionelplan för Delningen, hvilken ock i öfverensstämmelse med Kartans visning av Delägarne antogs samt derjemte träffade följande

Förening

§ ./.. Som wi gemensamt hafva etc. etc.....L.A.

och som denna förening, hvilken med Delägarnes underskrifter Stadsfästades, innefattar det hvad som för Delningsberedningen härstädes erfordras, så åtskildes förrättningsmännen och Lantmätaren verkstälde Delningen på Kartan samt

Den 12:te December 1827

utstenade hvarje Delägars genom Enskiftet erhållna ägor, med hvilka de sig nöjda förklarade samt om odlingshjelpen med hvarandra qvittade.

Sluteligen lemnade Lantmätaren såväl skriftelig som muntlig underrättelse till Delägarne om sättet och tiden för besvärs anförande mot denna förrättning och att sammalunda wara förrättat och avslutat, bestyrker, Ut supra.

På Embetets Wägnar
Wetterström

FÖRENING

Angående de slutliga grunderna för hemmansklyfningen å 1/2 mtl litt. B Instön förena vi oss sålunda:

(1:o Ägarne till det nu utbrutna 1/16 mtl. litt. Bd skall för all framtid äga rätt till väg öfver 1/4 mtl. litt. Bas ägor till den undantagna strandplatsen å Källeviksbratten öfver ägofigurerna N:is 231, 242, 243, 244, 245 och 246 i enlighet med den gjorda utstakningen, som finnes angifven å den nu upprättade kartan.

(2:o Ägaren till 3/32 mtl. litt. Bd skall äga rätt att landa vid bryggan å ägofiguren N:o 525 samt rätt att upptaga båtar å ägofiguren N:o 523, hvilka nu tillskiftats 3/32 mtl. litt. Bc, äfvensom rätt till väg till bryggan öfver litt. Bc:s ägor.

(3:o För öfverfart vintertiden till Koön och Marstrand, då isläggning omöjliggör förbindelse på vanligt ställe, skola skifteslagets delägare hafva rätt till gångväg öfver litt. Bb:s ägor till Tomtudden ägofiguren N:o 433, samt därstädes äga rätt att landa med sina farkoster.

(4:o Carl Bernhard Bengtsson skall ej äga rätt att hindra tillträdet för August Bengtssons kreatur till vattnet, N:o 132, förr än han utfört det arbete som erfordras för anordnande af vatten å ägofiguren N:o 129.

(5:o För mistad ståndskog erhåller August Bengtsson af Johan Bergqvist 108 kronor att erläggas denna dag, hvaremot August Bengtsson till Carl Bernhard Bengtsson nu kontant erlägger 50 kronor, samt medgifver den sistnämnde rätt att under 5 års tid från denna dag räknat afverka den skog som är belägen sydost om byvägen mellan August Bengtssons förut häfdade linje och den nya skifteslinjen.

Carl Vilhelm Bengtsson erhåller af Carl Bernhard Bengtsson 25 kronor samt rätt att under 5 års tid afverka skogen å ägofiguren N:o 464.

Odlingsersättning skall ej ifrågakomma.

(6:o De Carl Bernhard Bengtsson och Carl Vilhelm Bengtsson gemensamt tillhöriga åbyggnaderna skola så fördelas att Carl Bernhard Bengtsson öfvertager manhuset af torplägenhetens byggnader samt västra delen af hemmansdelarnes ladugård omfattande stallbyggnad samt tak och sidobyggnad för gödselstaden, och att Carl Vilhelm Bengtsson öfvertager återstående byggnader mot erläggande af niohundrafemtio (950) kronor att betalas vid klyfningens afslutande, åliggande det dock Carl Bernhard Bengtsson att till dess han uppfört ny ladugård och under tiden begagnar den gamla ladugården till Carl Vilhelm Bengtsson erlägga i form af årlig hyra 5 % ränta å sagda 950 kronor.

(7:o Under de närmaste två åren skall Carl Bernhard Bengtsson i ersättning för att den gemensamma torparen bebor den honom tillhöriga manbyggnaden å torpet äga rätt att för sina arbeten använda honom under 30 veckor per år.

(8:o Tillträdet af de nya lotterna skall ske så snart förrättningen afslutats.

(9:o Ett gemensamt exemplar karta och handlingar skall förvaras af August Bengtsson.

(10:o För uppförande af hägnader i de nya skifteslinjerna får obruten sten tagas å grannens mark, där detta utan skada å marken ske kan.

(11:o Skulle vättnen och brunnar ej kunna erhållas på de nya skiftena äga delägarne rätt att begagna sig af de nu befintliga, hvarhålst de än äro belägna.

(12:o Möjligen befintligt bete å allmänningar och vägar tillfaller den hemmansdel inom hvilka de äro belägna.

Instön den 10 oktober 1912

August Bengtsson

C. B. Bengtsson

C. W. Bengtsson

Johan Bergqvist

Egenhändiga underskrifterna intygas av oss gode män.

J. O. Samuelsson

Joh. O. Johansson

HÄRADSSKRIVAREN I INLANDS FÖGDERI

E 13

N:r 44 24 november 1825

N:r 56: Då Per Andersson och Nils Bengtsson å Instön hos Kronofogden Hr Assessor A. Hellberg fått stämning å denna ansökan:

Föranlett av stadgat åläggande vid sistlidet års Jordebeskattning anhåller jag om stämning till instundande Hösteting med Inlands Södra Häradsrätt i Kungelf uppå Jordägare till Instön, Per Andersson och Nils Bengtsson i påstående att styrka det Lilla och Stora Broderöarne, Porsholmen, Källholmen, Gula Skäret, Stora och Lilla Barkholmarne, Barlind, Hästholmen, Torneskär, Brandholmen, Stora och Lilla Nordholmarne, Enholmen, Sjöholmen, Krokholmen, Kattskär, Uggleskär, Röträckeskär, Åhleviks Skär och Otterholmen äro inbegripna i Hemmanets Skattläggning eller dem till Kongl. Maj:ts och Kronan avträda.

Hovås 6 juli 1825

And. Hellberg

Vid upprop förekomma för käranden Krono-Länsman A. Berntsson och för Svarandene efter skriftlig fullmakt, Helge Guttormsen, som inlämnas:

1:o Konungens Befallningshafvandes här i länet utslag den 7:de April 1775 som stadgar att Holmen Skällad Södra Broen alltid lytt och legat till Hemmanet Instön och
2:o utdrag av denna Rätts Lagfarts Protokoll 27 november 1823, då uppskov för svarandene är meddelat å Kronoskattehemmanet Instön ett Helt; varande då jämväl förellett en af Säljarne undertecknad förteckning på de holmar som åtföljt köpet. Svarandeombudet säger att de omstämda Holmar alltid lytt och legat till Instön.

13 Mars 1826

Till fullföljd av uppskjutna målet från Sista Ting N:o 56 mellan Assessor A. Hellberg och Per Andersson och Nils Bengtsson angående avträdande till Kongl. Maj:ts och Kronan. Infunno sig Käranden personligen och af Svarandene Per Andersson som begär att närvarande gamle mannen Eric Jönsson på Mellan Kråkerön måtte som vittne afhöras vadan han pröfvad efter aflagd Ed och erhållen warning berättade;
Att Stora Broderön som är betydligast af de ifrågavarande Holmarna och Skären är fästad uti Instön och jemte alla de öfriga så långt vittnet, som är 67 år gammal och född nära Instön, minnes tillhört jordägarna på Instön.

Uppläst och erkänt.

Med afseende härå nedlade Herr Assessorn målet hvaremot Svarandene ej hade att påminna och hvadan det fick förfalla, med skyldighet likväl för dem, efter deromgjort påståen-
de, att i Förda Boken låta af häradsskrivaren anteckna förhållandet med alla de ifrågavarande Holmarna och Skären.

På Häradsrättens vägnar
Efter förordnande
C. A. Ewert

FÖRTECKNING ÖVER INNEVÅNARE Å INSTÖN FRÅN C:A 1790-TALET OCH
FRAMÅT.

Instön (Lycke AI:1) 1790 - 1800

Kapten G. Angerstein	40 år
Hustru Lovisa Karup	41 år
Son Gustaf Ludvig	5 år
Dotter Charlotta Katarina	2 år
samt 3 drängar och 3 pigor	

Instön (Lycke AI:2) 1803 - 1808

Handelsman I. C. Meijer	född 1743
Hustru Caisa Lannerstierna	född 1757
Son Carl	född 1786 <u>Båtmanshåll</u>
Jungfru H. Hammarquist	född 1777 6 hästar, 10 kor, 5 ungdjur, 14 får
Capten Hierta	född 1770
Fru Johanna Maijer	född 1784

Instön (Lycke AI:3) 1817 - 1819

Major Adolph von Siettman	född 1768
Fru Johanna Berghmann	född 1776
Barn Sofia f. 1799, Fredrika f. 1801	
Pigan Britta Sahlqvist	född 1789
Pigan Elin Olofsdotter	född 1800
Pehr Andersson	född 1783
Anna Andersson	född 1787

Infl. 1821

F. d. soldaten Börje Hjelm	född 1794
F. d. soldaten Olof Svensson	född 1789
Artillerisold. Johannes Svensson	född 1787
D:r Torbjörn Esbjörnsson	född 1780
Hustru Britta Olofsdotter	född 1794
Inger Lovisa Dal	född 1798
Göran Wennerlund	född 1805

Infl. 1823

Nils Bengtsson	född 1796
Hustru Anna Heljesdotter	född 1801
Per Andersson	född 1783
Hustru Anna Paulsdotter	född 1787
Elias Berntsson	född 1798
Hustru Kerstin	född 1798

Instön Källeviken

Fiskaren Anders Berntsson	född 1771
Hustru Märta Hansdotter	född 1775
Två söner, Hans f. 1799, Anders f. 1806	
Jöns Berntsson	född 1763
Pigan Inger Berndtsdotter	född 1777

Instön Hamnen

Fiskare Christer Christensson	född 1765
Hustru Gunvilla Larsdotter	född 1758
Fem söner	
Smeden Nils Sandberg	född 1770
Hustru Petronella Bengtsdotter	född 1769
Två barn, Lars f. 1801, Sara f. 1803	
Bokhandlare C. G. Kronkvist	född 1764
Fru Sara C. Bagge	född 1771
Son Niclas	född 1806
Pigan Britta Stina	född 1771
Bokh. J. Rehnberg	född 1769
Hustru A. H. Griberg	född 1762
Barn, Jöran F. f. 1794, Sven Joachim f. 1797	
Eleonora E. f. 1799, Anette f. 1802	
Jonas Nilsson	född 1781

Instön Instö Udde

Tunnbindare Benjamin Winberg	född 1770
Hustru Benedikte Petersdotter	född 1760
Barn, Hertta f. 1791, Anna f. 1793, Petronella f. 1800, Maja Lisa f. 1803	
Tunnbindare Bengt Hultberg	född 1776
Hustru Anna	född 1757 (pigan)
Barn, Peter f. 1794, Christina f. 1782, Sara f. 1794	
Inneboende Peter Olsson	född 1772 (tunnbindare)
Tunnbindare Erik H. Åkerman	född 1765
Hustru Johanna Mårtensdotter	född 1793
Två barn	
Fiskare Anders Ericsson	född 1761
Hustru Anna Andersdotter	född 1754
Sju barn	
Svagsinta pigan Olena Christersdotter	född 1755
Fiskare Olof Andersson	född 1774
Hustru Berta Andersdotter	född 1779
Strandsittare Sven Larsson	född 1760
Hustru Märtha Hansdotter	född 1771
Son Anders Svensson	född 1808

Instön Djupe Udde

Tunnbindare Carl Olsson	född 1770
Hustru Ingeborg Olofsdotter	född 1750

Instön Heden

Sven Gunnarsson	född 1755	Båtmanshåll, 2 hästar, 2 kor, 1 kviga
Hustru R. Gunnarsdotter	född 1760	
Åtta barn		
Sockenskräddare Olof Olofsson	född 1781	
Sockenskomakare Eric Svensson	född 1778	

Ba = RN: 1⁸
 Bb = RN: 1⁹
 Bc = RN: 1¹⁰
 Bd = RN: 1¹¹

August Bengtsson
 Carl Bernhard Bengtsson
 Carl Vilhelm Bengtsson
 Johan Bergqvist

Avstyckat 1³⁶ från 1¹²
 Avstyckat 1³⁷ från 1⁸
 Avstyckat 1³⁸ från 1⁸
 Avstyckat 1³⁹ från 1⁸
 Avstyckat 1⁴² från 1⁴
 Avstyckat 1⁴³ från 1⁴
 Avstyckat 1⁴⁴ från 1⁵

Sven Julius Bengtsson	fastigh. 1 ⁴
Emma dotter till Karl Evald Bengtsson	fastigh. 1 ⁴⁷
Knut Wilhelm Bengtsson	fastigh. 1 ⁵
Dotter Agnes	fastigh. 1 ⁵
Sonen Bertil	fastigh. 1 ⁵
Sonen Verner	fastigh. 1 ⁴⁴
Sonen Wilhelm	fastigh. 1 ⁵¹
Carl Wilhelm Bengtsson	fastigh. 1 ¹⁰ och 1 ³⁵
(sålde till Franzéns Trädgård och Otterlyckan)	
Bernt august Bengtsson salteri	fastigh. 1 ⁸
Sonen August Valdemar	fastigh. 1 ⁹ och 1 ³⁴
(sålde till Kollén, Hultafors, tomten Sjöängen)	
Sonen Frank Bengtsson	fastigh. 1 ⁸
Bertil Carlander	fastigh. 1 ⁴⁵
Erik Rudolf Bengtsson m fl	fastigh. 1 ⁴²
Löwenhielm, Crafoord	fastigh. 1 ⁴⁸
Sven Erland Torsten Bengtsson	fastigh. 1 ⁴³
Carl Evald Bengtsson	fastigh. 1 ⁴⁷ och 1 ⁴⁹
Brita Kaplan	fastigh. 1 ⁴⁰
Krusell	fastigh. 1 ⁴¹
Hartman	fastigh. 1 ⁵⁰
A. E. Anderssons Sterbhus	fastigh. 1 ³⁸
Johan Bergqvist	fastigh. 1 ⁹ , 1 ¹² - 33
(sålde 1927 till Herman Olofsson Framnäs 1 ⁷ och 1 ¹⁶)	
J. A. Dahlgren	fastigh. 1 ³⁵
Franzén	fastigh. 1 ⁶
Zetterström	fastigh. 1 ¹⁴

Boman

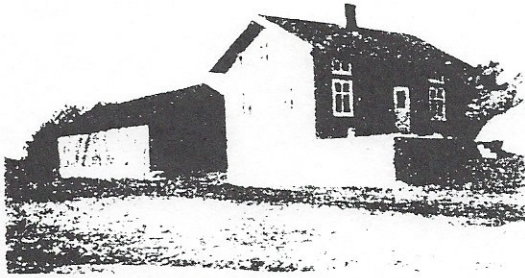
fastigh. 1¹²

Oscar Stenberg

fastigh. 1¹⁵

Örtenblad

fastigh. 1⁵²

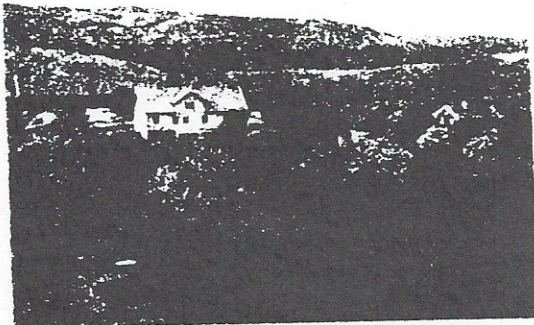
Instön, Sjöängen

Manbyggnad uppförd 1927. Ekonomibygnad uppförd 1912. Där har funnits 4 - 5 kor, 2 svin, 7 - 8 får, c:a 50 höns. Gården har innehafts av 3 generationer Bengtsson. Senast ägdes den av Berta Bengtsson f. 1874 och dotter till Edward Bengtsson. Numera är den semesterhem för Hultafors Tumst.fabrik.

Instön 1⁵

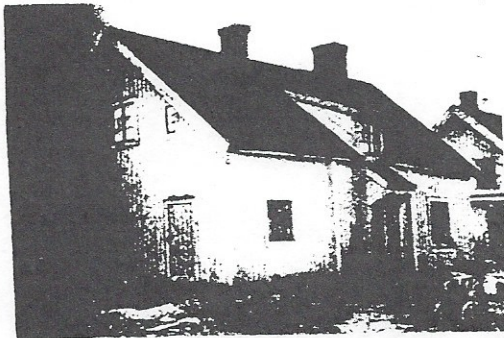

Manbyggnaden uppförd 1860. Ekonomibygnad uppförd samtidigt med manbyggnad, restaurerad år 1922. Gården har varit i släkten Bengtssons ägo i 3 generationer. Knut V. Bengtsson, f. 1873, var ordförande i Lycke Västra Valdistrikt, ledamot av kommunal och pensionsnämnd samt fattigvårdsstyrelse. Har erhållit Hushållningssällskapets pris för välskött jordbruk.

Instön 1⁸

Manbyggnaden anses vara den äldsta på ön, från omkring 1700. Ekonomibygnader och manbyggnaden restaurerade efter hand, senast år 1932. Där fanns 2 hästar, 8 - 10 kor, svin till husbehov, 8 får, 40 - 50 höns. Gården har varit i släkten Bengtssons ägo i 3 generationer och nuvarande ägare är Mabel Bengtsson.

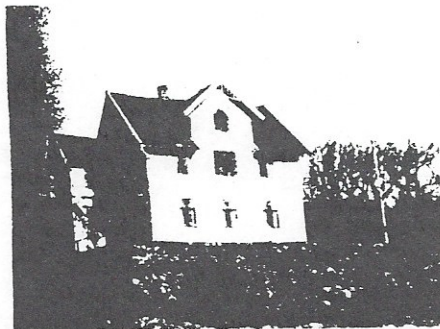

Instön

Manbyggnaden uppförd på 1700-talet och är granne med byggnaden ovanför. Ekonomibygnader uppförda 1910 och restaurerade efter hand. Gården hade 1 - 2 hästar, 6 kor, 3 ungdomdjur, 4 - 5 svin, 7 får, 50 höns. Gården har varit i släkten Bengtssons ägo i 4 generationer och där bor nu Emma Bengtsson.

Instön, Framnäs

Manbyggnad och ekonomibygnader uppförda 1914. Den kom i släkten Bengtssons ägo genom köp från rådman Bergkvists sterbhus. Några år ägdes den av Herman Olofsson, men är nu åter i släkten Bengtssons ägo.

Inlands Södra Häradsrätt.

Inneliggande handlingar. 1794 - 1787.

Min Gunstige Herre.

Som jag är i största behof av en half Tunna Sallt och bristen har påkommit genom dels Svåra väder som här på flere dagar har Continueradt, hvarför jag ej kunnat fått något bud till Kråkerön för at derifrån få afhämta mitt behov av Sallt, anhåller derfor i ödmjukhet det min Herre täcktes vara god och lemna mitt bud en half Tunna godt Sallt, med allra första vill jag med all Tacksamhet återbetala det Sallt jag nu blifver af min Herre Gynnad med.

Instöholmen d. 26 Januarii 1796

J. Rehnberg

Inlands Södre Häradsrätt.

Inneliggande handlingar. 1797 - 1799.

Högvälborne Herr Hofrättsråd och
Högtärade Tingsrätten.

Då kronoskattehemmanet Instön förorsakar mig årligen en odräglig Skada därigenom at dageligen kommande och gående folck från fasta landet och Mittsund giöra sig sielfswåldiga genvägar härs och tvärs öfver mina genom giärdesgårdar för närvarande i 12 delar afdelta ängar, betesmarker och nya uptag till åkrar, och giärdesgårdarna nedrifver som står i deras väg, för at jag med dagelig tillsyn och tidsspillan likväl icke nöjeligen kan äga fred och hägn för Kreaturen från de afdelta betesmarkerna. Jag nödgas således söka lagens beskydd mot sådan åverkan, då jag ödmjukeligen får anhålla om wälborne Herr Hofrättsrådens och Högtärade Tingsrättens kraftiga och wärkande förbud mot slikt sjelfswåld med förhöjdt wite för den som hädanefter och årligen från April till October månads slut, taga sig annan väg öfver Instöns ägor än den till sådan allmän gång öfver de bekvämligen anlagda vägar från Instö hamn östra och Udden wid Mittsund å väster, -- med hopp om min anhållan befinnande för tiden härofvän Högtärade Domstolens Tingsrätt visa. Framhärddandes med all Högaktrning wälborne Herr Hofrättsrådet och Högtärade Tingsrätten.

Ödmjukaste tienare
Hans C. Meijer

LANDSVÄG TILL MARSTRAND

Före 1880 var Marstrand helt beroende av trafiken över Tjuvkil. Det dröjde till 1940, innan man fann en lösning på hur en landsväg skulle dras fram till Instön och Marstrand.

Under 1800-talet var landsväg till Marstrand liktydigt med häst och vagn till Tjuvkil och därifrån sedan med segelbåt. I våra dagar är en resa till Marstrand blott en liten lusttur, men förr var det inte så. Det var ett helt och ibland också ganska äventyrligt företag.

Många av dem som skulle tillbringa sommaren i Marstrand var burgna familjer från gårdar både inne i och kring Göteborg, hade egna hästar och vagnar och kuskar. Men Göteborgs skjutskontor hade, åtminstone enligt uppgift 1857, 50 - 100 hästar i sitt stall på Stampen, som kunde hyras för resor till Marstrand.

Under 1800-talets förra del bestod kommunikationerna Göteborg - Marstrand av 1) en skuta som gick en gång i veckan, 2) häst och vagn på traden Göteborg - Lärje - Kungälv - Tjuvkil - Marstrand. Som framgår nedan var "skutan" inte alls populär och därför blev landsvägen över Kungälv och Tjuvkil den som traditionellt anlätades av Göteborgarna.

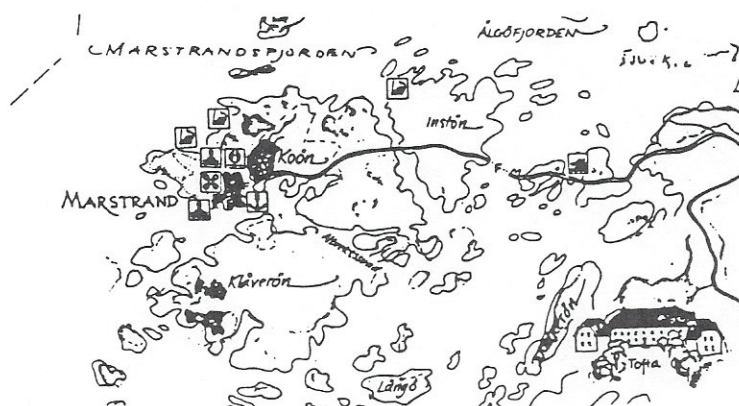
1831 skulle en dag en familj hyra i Marstrand. Den omständliga resan i vagn blev full av händelser. Familjen var 5 personer och jungfru, vilka följande morgon kl. 8 startade från Lärje där man övernattat. Sällskapet färdades i tvenne vagnar, dels en täckvagn och dels en halvtäckare. En manlig "ledsagare och beskyddare" medföljde, förmodligen beväpnad mot ev. överfall. En första olycka inträffade vid färjan över Göta älv. En av hästarna fick sin ena fot insnärjd i ett rep, blev orolig och stampade, färjan brast sönder och hästarna föll i älven. Flickorna och kusken befarade att hästarna brutit benen. Skadorna voro dock små och man kunde omedelbart fortsätta till Kungälv. Missödena fortsatte. När sällskapet lämnade Kungälv började det att störtregna, så vi fick spanna upp suffletten. Övernattningsvistelsen i Kungälv erhöll följande betyg:

" I Kungälv fick man icke någon människa att hjälpa sig, utan måste själv släpa med kappsäckar m m som vållade några obetydliga försträckningar ... Man hade inte en gång tid att handla med pepparkaksgummor som plötsligt dök upp från alla håll. Så lämnade vi Kungälv för den här gången."

Så bar det utav över stock och sten eller rättare sagt, över sand och grus och passerade

Gullbringa. Plötsligt måste hjulet kommit på en sten – pladask gick det av och där satt vi – mitt på vägen. Då voro vi ganska nära gästgivaregården i Tjuvkil, där vi (för tredje gången) övernattade. En båt tog oss sedan över till Marstrand, sista etappen. Det började att ösregna, vi svepte oss. Men det avlöpte lyckligt.

Innan den egentliga ångbåtstiden begynnade (ca 1880) var det som sagt ganska besvärligt att komma till Marstrand. Många försökte resa med "segelskutan" från Göteborg till Marstrand, men detta kändes ändå besvärligare än att åka med vagn och den resan blev dessutom mer eller mindre långvarig. Det hände sålunda att man nödsakades gå i land under natten och då kunde det bli mycket otrevligt.

Seglingen från Tjuvkil längst inne i Älgöfjorden gick från denna in i Marstrandsfjorden och därifrån in i Marstrandssundet passerande en rad både smärre och större öar.

Nämndeman och sexman i 6:te roten
 Nils Bengtsson f. 1796 i Solberga
 Hustru: Anna Heljesdotter f. 1801 i Jörlunda

A
 Instön 15
 Carl Julius
 f. 19/1 1827
 g. med Anna Johanna
 Nilsson f. 24/6 1837
 gifta 12/1 1857.

B
 Wilhelmina Charlotta
 f. 23/10 1831
 gift 19/2 1852 med
 Johan Andreas Larsson
 31 år från Elgön

C
 Matilda Concordia
 f. 27/9 1833
 gift 1/10 1857 med
 Handl. Frans Wilhelm
 Eugen Lindberg, 25 år
 Marstrand

Barn

1. Niclas Adolf Leonard
 f. 14/4 1858
 fl.t. Solberga 10/10 1885
2. Conrad Emil Agaton
 f. 4/12 1860
 fl.t. Solberga 10/10 1885
3. Hilma Bernhardina
 f. 10/8 1863
 lysning 13/9 1885
4. Sven Julius
 f. 28/10 1865
 (granne med Mabel)
 gift 25/5 1896
 med Wendela Davida
 Bengtsson f. 23/12 1872,
 dotter till Edvard
 fast 14
4. a) Karl Edvard
 f. 27/2 1897
 Hustru Emma Andersson
 Dotter Vivianne f. 1939
- b) Erik f. 1899
- c) Per f. 1900
- d) Sven f. 1901
- e) Emma
5. Carl Anshelm f. 11/4 1868
 Sjömansint. 1/2 1889
6. Anna Gunilla
 f. 25/6 1870
7. Emelia Beata
 f. 24/10 1871
8. Knut wilhelm
 f. 23/11 1873
 Hustru Sofia C. Olsson
 f. 1876
9. Carin f. 5/10 1877
10. Johanna f. 3/1 1879
11. Johannes f. 1892

D

Sjöängen
 Edvard Teodor f. 10/10 1835
 gift med Charlotta Maria
 Wessborg f. 8/10 1836,
 Västerlanda

Barn

1. Anna Sofia f. 21/3 1864
 fl. 40/4 1896 t. Klöfverön
 Gift där
2. Nils Wilhelm f. 1865
3. Emelia Charlotta f. 14/10 1866
 Konf. i Marstrand 1888
 Lysning 27/5 1892
4. Carl Wilhelm f. 22/11 1870
 fast. 110 och 135
 Sålde till Franzéns Trädg.
 samt Otterlyckan
5. Wendela Davida
 f. 29/12 1872
 fl. 25/5 1896
 Gift med Sven J.
6. Berta Maria f. 20/9 1874
 Ägare till Sjöängen
 (Hultafors)

E

Agneta Josefina
 f. 29/9 1837
 gift 12/3 1857 med
 Olof Ambjörnsson, 23 år
 från Solberga

F

Instön 18
 Bernt August f. 30/4 1840
 gift 5/11 1863 med
 Maria Gustafva Andersson
 f. 30/1 1846 i Marstrand

Barn

1. Nils Teodor f. 5/11 1863
 Sjömansbok 5/3 1883
 Lysning 6/5 1886
2. Carl Bernhard f. 23/1 1866
3. Axel Wallentin f. 29/10 1868
4. August Valdemar f. 7/1 1874
 Sjömansbok 1892
5. Ernst Verner Nikolaus
 f. 31/8 1876
 Sjömansbok 28/11 1895
6. Frank Hjalmar Eugen
 f. 25/7 1882
 Hustru Hanna f. 1879
6. a) Mabel f. 1913
7. Emilia f. 23/11 1871
8. Hedvig Teresia f. 1880
9. Harald Ragnar Sigfrid
 f. 25/3 1885
 Blev folkskollärare
10. Lilly Anna Mary f. 8/10 1894

G

Emilia Agnätt
f. 15/4 1842

1815 A.

11 Johannes änka.

Brita 46 år

11 a) Åke 30 år

Brita 16 år

Maria 20 år

8 Knut Wilhelm 1873

h. Sofia C. f. 1876

a) Agnes Gertrud Fransiska
f. 1905

b) Bertil Reinhold Bruno
f. 1907

c) Knut Julius Verner
f. 1915

d) Karin f. 1901

e) Wilhelm journalist

f) Gottfrid f. 1903

g) Signe f. 1909

H

Hilma Maria
f. 27/6 1846

I

Max Theodor
f. 5/10 1853
H. född 1859

Barn

1. Emma f. 1886

LASSE—MAJA HADE DÖMTS TILL LIVSTID PÅ KARLSTENS FÄSTNING...

Lasse-Maja var en ganska ömklig syn när han kom till Karlstens fästning. Han var så illa tilltygad att han fick bäras på bår till cellen. Men flera av oss medfångar släpade sig ned för att titta närmare på denna brottets storhet.

Naturligtvis var vi nyfikna på honom, den beryktade stortjuven Lars Molin, alias Lasse-Maja. Här, på Karlstens fästning i Marstrand, spred sig alla rykten med blixstens hastighet och det hade länge varit känt att Lasse-Maja dömts till livstid och att han skulle avtjäna straffet här. Båten med den av 40 par spö illa tilltygade Lasse-Maja hade lämnat Tjuvkil och vi kunde nu se hur den tog kurs på bryggan nedom fästningen. Flera av oss gick ned till bryggan för att titta närmare på denna brottets storhet.

Det var en ganska ömklig syn som mötte oss nere vid kajen. Lasse-Maja mer hängde än satt på den smala sittbrädan. Han hade en tvåkilos black om foten och dubbla handbojor. Ingen möda hade sparats när det gällde att hindra Lasse-Maja från att rymma.

En av fångvaktarna ropade på oss. Lasse-Maja hade släpats iland, fotblacken tagits av och eftersom han var för illa därän för att gå hade han lagts på en bår. Det var den vi skulle bära upp till cellen.

— Aldrig kunde jag väl tro att jag skulle skjutas i bärstol, sa han och flinade mot oss. Det var ju ett kungligt mottagande.

— Håll truten, skrek fångvaktaren som bevakade honom.

Medan Lasse-Maja lekte kung släpade vi, och drog, båren uppför branterna, in på fästningen och fram till cell nummer 20. Där hade jag och andra logerat. I och med Lasse-Majas ankomst blev vi tjugo och mer tålde inte dencellen. Liggplatserna var knappt halvmeter breda och varje gång vi gick och la oss gällde det att vrida och skruva ner sin lekamen. Sedan låg man där man låg.

-- Jojo, kommenterade Lasse-Maja det påvra rummet. Inte är det som på gästgivargården i Arboga inte.

— Det lär nog dröja innan du återser den, muttrade den sällsynt vresige fångvaktaren. Det blir till att hålla till godo med komforten här.

Och så blev det. Nu ska genast sägas att Lasse-Majas person inte krävde särskilt stort utrymme. Han var en liten karl, spensligt byggd och med en kvinnas finare anletsdrag och små händer och fötter. När man såg honom var det lätt att inbilla sig att han i fruntimmerskläder gott kunde tas för en ung mamsell.

Efter en tid hade Lasse-Maja återhämtat sig fysiskt så pass att han kunde delta i straffarbetet. Det var ett slitgöra och bestod i att släpa sten och annat byggmaterial från hamnen upp till fästningen som ständigt byggdes till och byggdes om. Att klara klättringen uppför med den börda som stipulerats krävde en fullgod karl och det var alltså inte Lasse-Maja.

Men så vitt jag minns släpade han dock tappert sina bördor. Kröp, kravlade, halkade och snavade i sina fotbojor. Svärande kom han på fötter och kunde släpa sig vidare. Vi som "bara" bar lättare hand- och fotfängsel var ändå privilegierade jämfört med de stackare som smitts i "järnklänning". Järnklänningen var fastsmidd vid den sate som bar den och vägde mellan 18 och 36 kilo. Än idag begriper jag inte hur de kunde kravla sig upp- och nedför branterna med dessa hinder kring sina kroppar. Att "klänningarna" bars både natt och dag gjorde ju inte plågan mindre.

Men arbeta måste vi alla. Den som icke arbetar ska heller icke äta, har det sagts, och det gällde oss på Karlsten i allra högsta grad. Vi skulle utföra vissa beting och för detta fick vi efter arbetets slut en viss summa. För den skulle vi köpa mat som vi fick laga själva. Den stackare som låg sjuk eller inte orkade med sitt beting fick ingen lön och var därmed dömd till svält.

En gång om året bjöds vi dock på mat av staten. Det var på julafton. Då fick vi äta så mycket vi ville och många stoppade i sig så till den milda grad att mage och tarmar kollapsade av överansträngning. Jag såg själv hur ett par av medfångarna bara föll ned och dog där de satt.

Vintern var den svåraste tiden för oss fångar. Det var sällan vi kunde arbeta ihop betinget och det betydde utebliven lön. De av oss som lyckats spara lite slantar under de "goda" tiderna kunde köpa mat. Många svält emellertid helt enkelt ihjäl.

Det är här som Lasse-Majas fantasi och uppfinningsrikedom kommer i dagen.

– Nog är det fan att folk ska fara så här illa, sade han en grå vintermorgon. En skulle finna på nåt.

– Vad då? undrade vi. Vad skulle vi trashankar kunna hitta på?

– Ge mej tid att tänka, mumlade Lasse-Maja. I ska se att jag finner på nåt.

Lasse-Majas uppfinningsrikedom var väl dokumenterad. Hans eskapader ute i landet berättades om och om igen. Oss medfångar underhöll han gärna med skildringar av alla vidlyftiga företag han, ibland med länsman och fjärdingsman i hälar, hade klarat av.

Nu var det så här att Lasse-Maja inte längre arbetade på fästningsbygget. Hans sinne för matlagning hade uppmärksammats av en av "vaktmästarna" det vill säga fångvaktarna, som tagit Lasse-Maja i sin tjänst. Några direkta läckerheter kunde han inte på grund av råvarubrist åstadkomma men maten blev smaklig. Hans kocktalanger blev även kända för platschefen (fästningskommendanten) majoren Ehrenstolpe, som städslade Lasse-Maja, som förutom arbetet i köket befordrades till hovmästare, vilket innebar att han fick göra inköpsresor till samhället (Marstrand) under bevakning.

Jag tror att det var under en provianteringsresa som Lasse-Maja träffade en göteborgare med tentakler i rederibranschen. Göteborg kunde vid denna tid skryta med att ha Sveriges enda hjulångare. Båten användes ofta till lustresor för så kallat "bättre folk". Lasse-Maja, som trots sin befordran fortfarande kände för medfångarnas eländiga situation, föreslog sin nya bekantskap följande:

— Visst skulle det gå att arrangera båtturer från Göteborg till Marstrand, menade han. I Marstrand skulle passagerarna få gå iland och titta på fästningsfångarna. Och varför inte unna sig nöjet att mata dem?

Mannen från Göteborg nappade på idén. Väl hemkommen annonserade han i göteborgstidningarna om följande begivenhet:

— Res med hjulångare till Marstrand och mata fångarna på fästningen.

Den på nöjen blaserade societeten anade en ny sensation och snart ångade det fullsatta skeppet mot Marstrand och Karlstens fästning. De "fina" damerna och herrarna tog sig pustande upp på fästningsvallarna medan de trasiga, undernärda och slitna fångarna kedjerasande visade upp sig. Besökarna förfasade sig vederbörligen över det blottade eländet och lät såväl matpaket som småslantar regna ned över fångarna. De munvigaste av fångarna berättade (kanske mot något extra vederlag) om sina liv på brottets bana. När de beskrev hemskheterna de var skyldiga till eller varit med om, knottrade sig skinnet på damerna och herrarna som "storligen förfasade sig över all brottslighet" och ansåg att trashankarna där nere led sitt välförtjänta straff.

Arbetet som hovmästare hos kommendanten medförde att Lasse-Maja kunde röra sig tämligen fritt. Ute i samhället och på fästningen. Varje natt låstes han - tillsammans med sina medfångar - in i sin cell. Och han betraktades, trots sin ställning, fortfarande som tjuv. Längtan efter total frihet blev till sist övermäktig och Lasse-Maja beslutade rymma. Efter som han inte var simkunnig måste han på något sätt skaffa båtskjuts över till fastlandet. Han hade varit fånge i 10 år vid det här laget, och lyckats spara ihop en ordentlig slant. Med hjälp av klingande mynt övertalade han en båtskeppare att ge honom skjuts över sundet.

En dag när kommendanten sov middag packade Lasse-Maja ned sina saker. Bland annat kvinnokläder som han troligen stulit från kommendantens fru.

Skepparen som Lasse-Maja mutat stod vid sitt ord och förde "mamsellen" över till fastlandet. Där hastade hon/han vidare, tog sig över Göta älv och styrde mot Bohuslän där en före detta fånge och vän till Lasse-Maja bodde. Vännen hade lovat att ta emot Lasse-Maja om han lyckades fly.

Medan Lasse-Maja drog norröver gick larmet på Karlsten. Spaningsstyrkor sändes ut. Bland de letande fanns en stor, stark karl, som var väl hemmastadd i bl a Bohuslän. På något sätt hade mannen reda på Lasse-Majas vänskap med den före detta fången och det dröjde inte länge förrän spaningsstyrkan var framme vid det torp som vännen ägde och där nu Lasse-Maja satt i godan ro efter flykten.

— Jag kände liksom på mig att något var på tok, berättade Lasse-Maja för mig långt senare. Så jag samlade ihop kjolarna och flydde genom bakdörren mot skogen. På vägen råkade jag tappa mina skor, som var för stora, och att fly utan dem var svårt i terrängen. Jag var snart infångad och tvungen att ge upp.

Vi, Lasse-Majas medfångar, iakttog hans snöpliga återkomst till Karlsten. Så snart han kom ur båten fick han en tvåkilos black smidd kring vristen och släpades sedan iväg till en cell där man knuffade in honom och låste dörren.

Redan morgonen efter verkställdes det för flykt fastställda straffet, 50 prygel. Lasse-Maja hissades upp i handlovarna så att tårna knappt nådde marken. Två fångvaktare skötte avbasningen och Lasse-Majas tunna skinn blev illa åtgånget. Hans vrål ekade mellan fästningens murar och stundom skrek han så högt att han kunnat väcka de döda. Som tur var förlorade han medvetandet och hängde orörlig i handklovarna när de sista rappen exekverades.

Efter pryglingen var det inte mycket med den gamle mästertjuven. Han låg länge medvetslös och vi trodde nog lite till mans att han inte skulle överleva. Men Lasse-Maja var av segt virke, och trots att hans rygg var helt sönderslagen segade han sig igenom plågorna och kom till sist på fötter. Jag frågade honom senare om han hade ytterligare planer på flykt. Han såg på mig länge och svarade:

— Den lusten har di bankat ur mej. Jag lär förbli på fästningen tills jag körs härifrån i träläda.

Riktigt så illa skulle det emellertid inte sluta. Trots att jag själv frigavs flera år före Lasse-Maja följde jag hans förehavanden på fästningen. Jag hade nämligen fått kondition hos en redare i Marstrand och eftersom Lars Molin (Lasse-Majas rätta namn) på senare år blivit en prominent person talades det mycket om honom. Än mer berömd blev han då första upplagan av hans minnen, "Lasse-Majas besynnerliga öden", utkom 1833. Boken blev oerhört populär, såldes i många exemplar och medförde en inte föraktlig inkomst för den gamle fästningsfången. Många av den tidens kända personer ville gärna träffa Lasse-Maja då de besökte Marstrand, där han blev något av en "sagofarbror".

År 1838 besöktes Karlstens fästning av Karl XIV Johan. Den höge gästen måste givetvis undfägnas på bästa sätt. Nu visade det sig dock att kommandantens kock blivit sjuk. Goda råd var dyra, för inte kunde man lämna kungen utan spis. Någon föreslog då att Lasse-Maja skulle städslas som kock. Han var bevandrad i bättre kokkonst, och under sin tid som kommandantens hovmästare hade han lärt sig det franska köket.

Lasse-Maja vidtalades och intog kommandantsköket. Där tillredde han en rad läckerheter som så till den milda grad tilltalade majestätet att han måste fråga efter kockens namn, kanske också träffa honom. Så skedde också. Kungen lyssnade till Lasse-Majas berättelser och rördes av hans öde. När kungen återkom till Stockholm gav han order om att Lasse-Maja skulle benådas. Benådningen genomfördes samma år och Lasse-Maja kunde efter 25 år i fångenskap lämna Karlstens fästning som en fri man.

Jag träffade Lasse-Maja på kajen samma dag han blivit släppt. Trots att vi inte råkats på många år kände han omedelbart igen mig.

– Du slapp resa ut i trälådan, sa jag.

-- Som du ser, svarade han. Som du ser...

Med de orden försvann Lasse-Maja ur mitt liv. Han bosatte sig i trakten av Arboga där han köpte en gård för de pengar han lagt undan under fängelseåren. På senare år blev han en respekterad karl och nära att bli vald till riksdagsman. Och så slutar berättelsen om Lasse-Majas många år som fånge på Karlstens fästning.

FOTNOT: Lars Molin, alias Lasse-Maja, föddes 1785 i Bergslagen. Han blev tjuv redan vid unga år och känd för att operera i kvinnokläder. Ett par gånger åkte han fast, men lyckades rymma. Hans sista stöld gällde kyrksilvret i Järfälla kyrka. Då han greps 1813 dömdes han till spöstraff och livstids fästningsarbete på Karlsten.

Den här berättelsen om Lasse-Maja bygger på hans egen bok, på intervjuer med personal på Karlstens fästning och på författarens egna antaganden. Berättelsens "jag" är fiktivt.

Text: Bo G Lindroth

Infört i Tidningen Land nr 44 den 2 november 1990.

